

УДК 364.682.42-055.62(477)

Кабаченко Н. В.

ДИТЯЧА БЕЗДОМНІСТЬ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто проблему дитячої бездомності в Україні в історичному контексті та на сучасному етапі. Дано характеристики та описано проблеми «дітей вулиць», проаналізовано заходи, до яких вдається держава задля ліквідації дитячої безпритульності.

Актуальність теми

Тривожною тенденцією в даний час є активне зростання чисельності бездомних громадян та безпритульних дітей, які займаються волоцюжництвом.

Для кожної дитини дуже важливу роль в її житті відіграють потреби в щирому, турботливому ставленні до неї. Однак безпритульна дитина через власне соціальне становище позбавлена цього. Такі діти не можуть також забезпечити свою потребу у безпеці, оскільки вони самотні і майже не відчують захисту та підтримки з боку оточення, а це свідчить про те, що вони позбавлені можливості повноцінно жити, зростати і розвиватися.

Збільшення кількості дітей вулиці зумовлено передусім динамікою сімейного життя. За інформацією Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), «дитина потрапляє на вулицю через те, що її сім'я переживає кризу, і якщо ще не розпалася, то перебуває на межі розпаду».

За твердженнями соціологів, головними причинами поширення явища дитячої безпритульності й бездоглядності, як правило, стають загальнодержавні фактори (недосконала державна соціальна політика щодо захисту й підтримки сімей із дітьми, бідність населення), з яких впливають внутрішньосімейні: алкоголізація і наркоманія в родині, поширення агресії стосовно дітей.

Проблема дитячої бездомності в Україні актуальна і потребує розв'язання.

Виклад основного матеріалу

Із проблемами бездомності українське суспільство зіткнулося на початку 90-х в період переходу до капіталістичної системи з ринковими відносинами та жорсткою соціально-економічною кризою, що супроводжувала той період, і яка з різними інтенсивністю та проявами триває понині.

За часів Радянського Союзу з притаманною йому системою організації економіки, на підприємства, колгоспи та організації покладалися не лише економічні, а й велика кількість соціальних функцій. До них належали: надання матеріальної допомоги в разі виникнення кризових ситуацій, втручання в життя сім'ї, якщо стався конфлікт, чи йдеться про асоціальну поведінку, пов'язану з вживанням алкоголю, чи насильство в сім'ї, чи відсутній необхідний догляд за дітьми, старими людьми тощо.

Забезпечення житлом мало в цій системі особливе місце, оскільки більша частина житла в містах належала державі і підприємствам, де люди працювали, виконували функцію обліку та надавали інформацію для місцевих житлових відділів. Частину житлового фонду будували самі підприємства і вона перебувала в їх управлінні, також підприємства та організації володіли специфічним фондом житла – так званими гуртожитками. У гуртожитку, як правило, кілька людей спільно жили в одній кімнаті, користувалися спільними для усіх мешканців кухнею та зручностями. Так само в одній кімнаті могла мешкати сім'я з дітьми.

Таким чином, досить типовою була ситуація, коли людина влаштовувалася на роботу й автоматично розв'язувалося питання проживання. Проживання було чітко пов'язане з існуванням інституту «прописки», тобто обов'язковою реєстрацією в органах міліції місця проживання особи. Для реалізації своїх громадянських прав, отримання пільг, лікування тощо наявність прописки була обов'язковою.

Неформальні соціальні мережі також формувалися переважно за місцем роботи: друзі, співробітники, які часто були і сусідами, приходили на допомогу в складних життєвих ситуаціях.

Окрім того, держава створювала та утримувала величезну мережу інституційних закладів, покликаних «перевиховувати» людей, надавати їм місце для проживання, лікування, участі в реабілітаційних програмах тощо. Одним із елементів такої мережі була велика кількість так званих шкіл-інтернатів, куди направляли дітей, які втратили батьків, діти із сімей, де батьки з різних причин були не в змозі забезпечити відповідний догляд за дітьми чи були позбавлені батьківських прав. Майже в кожному районному центрі була така школа, куди з навколишніх сіл потрапляли діти, вони там мешкали, навчалися та проводили дозвілля. Після закінчення такої школи її вихованці вступали до професійно-технічних училищ, де отримували робітничу спеціальність, чи йшли до інших навчальних закладів, бо могли користатися пільгами при вступі.

Ці школи-інтернати були типовими інституційними закладами, де життя минало за певним розпорядком, часто діти мали однаковий одяг, не мали власних речей, але умови для проживання, навчання, медичні послуги для дітей ці заклади забезпечували. Безперечно, була певна кількість дітей, які втікали з інтернатів, але система працювала: і дітей знаходили та знову повертали до закладу.

Важливу роль в підтримці батьків, що мали дітей, відігравали дитячі садки та ясла, де діти проводили значну частину часу, коли батьки були на роботі. Майже всі охочі могли влаштувати дитину в дитячий садок, де у разі потреби можна було залишити дитину на ніч. Багатодітні сім'ї мали пільги і вносили досить символічну плату за перебування дитини в дитсадку, більшість видатків брала на себе держава.

В період трансформації суспільства відбулися різкі зміни в житті великої кількості людей, що було пов'язано зі зміною місця проживання, втратою роботи, розпадом соціальних мереж, які традиційно надавали індивідові та сім'ям підтримку, і в котрих держава часто відігравала провідну роль, відсутністю доступних ресурсів для адаптації до нових викликів, які людям довелося долати. Багато сімей опинилися в кризовому стані, члени родин змушені були шукати роботу в інших містах чи навіть країнах, можливості для догляду за дітьми зменшилися. З огляду на фінансову кризу закрилася велика кількість дитячих садків, школи-інтернати фінансувалися за залишковим принципом, велика кількість персоналу залишала їх в пошуках краще оплачуваної роботи, а багато вихованців опинилися на вулиці в пошуках кращого життя.

Таким чином, перша велика хвиля безхатченків з'являється на вулицях на початку 90-х років, і українське суспільство уперше з часів Другої

світової війни стикається з проблемою дитячої бездомності. З того часу ця проблема не втрачає своєї актуальності, хоча держава постійно вдається до низки заходів, щоб зменшити кількість дітей, що живуть на вулиці.

Перше питання, яке потребує обговорення, стосується кількості бездомних дітей в Україні. Дати на нього відповідь надзвичайно складно, оскільки статистичні дані, що надаються урядовцями з одного боку, та представниками недержавних організацій, з другого боку, надзвичайно відрізняються. За офіційними даними Міністерства в справах сім'ї, молоді та спорту, в Україні налічується близько 130 тисяч «дітей вулиці», за неофіційними даними – вдвічі більше. Така різюча відмінність частково пов'язана з тим, які визначення використовуються та як збираються дані. В Україні поняття «бездомні діти» використовується нечасто. Офіційні представники частіше вживають термін «безпритульні діти», який пропонує Закон України «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей». Згідно з Законом, *«безпритульні діти – діти, які були вимушені залишити або самі залишили сім'ю чи дитячі заклади, де вони виховувались, і не мають певного місця проживання»* [1, 2].

Широко вживаними є поняття «бездоглядні діти» та «соціальні сироти». Якщо зміст першого досить зрозумілий, то друге стосується дітей, «батьки яких за рішенням суду, позбавлені батьківських прав, перебувають на лікуванні або в установах відбуття покарання, а також діти, які при живих батьках, не позбавлених батьківських прав, страждають через відсутність батьківського виховання та піклування». Інше визначення стверджує, що соціальні сироти – це особлива соціально-демографічна група дітей, які внаслідок соціальних, економічних чи морально-психологічних причин zostали сиротами при живих батьках [2].

Поняття «безпритульні діти» часто ототожнюється із поняттями «бездоглядні діти» та «соціальні сироти», що не дає змоги виокремити безпритульних дітей в особну групу і точно визначити її чисельність та характеристики. Цілком очевидно, що далеко не всі «бездоглядні діти» є безпритульними чи «дітьми вулиці». Немає даних і про повні сім'ї (двоє батьків і діти чи кілька дітей живуть на вулиці) та неповні сім'ї, коли один із батьків мешкає на вулиці з дитиною. У цьому випадку не можна говорити про бездоглядність, батьки як можуть піклуються про дитину, але діти живуть на вулиці.

У нашому дослідженні терміни «безпритульні діти» та «діти вулиці» вживаються як синоніми, оскільки, на думку автора, вони досить

близькі за значенням. При цьому доцільно зауважити, що розгорнуте визначення поняття «діти вулиці» дослідниками майже не використовується і не зустрічається в статтях, присвячених дитячій безпритульності, авторами яких є переважно психологи та педагоги. Частіше за все поняття «діти вулиці» використовують журналісти.

Визначення ЮНІСЕФ (Дитячого фонду ООН), за яким «діти вулиці» – це діти, які не спілкуються з власними родинами і живуть у тимчасових сховищах (покинутих будівлях тощо) або не мають взагалі постійного пристановища і кожен день ночують будь-де; їхніми першочерговими потребами є фізіологічне виживання і пошук житла; діти, які підтримують контакт із сім'єю, але через бідність, перенаселеність, різні види експлуатації та зловживань стосовно до них проводять більшу частину дня, а інколи і ночі, на вулиці; діти-вихованці інтернатів та притулків, котрі з різних причин втекли з них і перебувають на вулиці, майже не використовується ані дослідниками, ані фахівцями в Україні. Разом з тим його доцільно популяризувати та використовувати, оскільки очевидно, що наслідком його застосування буде достовірніша інформація про чисельність дітей вулиці, порівняно з тією, яку сьогодні надає Міністерство в справах сім'ї, молоді та спорту.

Важливим є і те, яким чином збирають дані щодо чисельності «дітей вулиці». Традиційних для європейських країн досліджень, які часто називають *підрахунком одного дня* (*point-in-time count*) чи краще казати однієї ночі, бо зазвичай їх проводять вночі, в Україні ніколи не проводили. Зазвичай дані надходять від різноманітних організацій, що працюють в системі Міністерства і справах сім'ї, молоді та спорту, отриманих під час так званих профілактичних рейдів «Діти вулиці», про які йтиметься нижче.

Сьогодні в Україні з дев'яти мільйонів дітей близько сто тисяч сироти чи позбавлені батьківської опіки. Більшість таких дітей виховується в державних закладах інтернатного типу чи дитячих будинках. Незначна кількість дітей виховується в дитячих будинках сімейного типу чи прийомних сім'ях. Незважаючи на зусилля держави, спрямовані на деінституалізацію інтернатних закладів, близько 65 тис. дітей живуть у державних інтернатних закладах [3].

Ці заклади – постійне джерело поповнення когорти бездомних дітей. Досить часто погані стосунки з дітьми в інтернатах, переповненість закладів, брак досвідчених вихователів, погані умови проживання та харчування, насильство, що теж досить часто тут зустрічається, змушують дітей втікати і шукати кращого життя на вулиці.

Другим, ще потужнішим джерелом поповнення цієї групи є сім'ї, де батьки вживають алкоголь, наркотики, вдаються до насильства та жорстокого поводження, так звані соціально неблагополучні молоді родини, яким ані соціальні служби, ані громади не готові надати належну підтримку. Так, за даними МВС України за 9 місяців 2006 р. на профілактичному обліку перебувало 85 744 особи, які вчинили насильство в сім'ї. У 2006 р. взято на облік майже 65 тисяч осіб, із них за фізичне насильство – 30 тисяч осіб, психологічне – близько 17 тисяч осіб, економічне – близько 2 тисяч осіб. Винесено 66 тисяч попереджень, а захисних приписів близько 5 тисяч [4].

Більшості бездомних дітей – від 6 до 14 років. Значна частина дітей стають бездомними, коли їм виповнюється 6–7 років. Близько 80 % бездомних дітей – це хлопчики. Значна частина дітей має численні інфекційні хвороби, зокрема і ВІЛ/СНІД. Немає достовірних даних про поширеність епідемії серед цієї групи дітей, але зрозуміти масштаби її поширеності можна за допомогою таких даних. За результатами обстеження у 2004 році 29 дітей на ВІЛ в Одесі, що живуть на вулиці, у двадцяти був виявлений ВІЛ. Очевидно, що подібні дані не можна поширювати на всіх безпритульних дітей, але оскільки вони живуть групами і мають тісні стосунки, які полягають не лише у спільному житті, здобуванні засобів для існування, але також можуть стосуватися і сексуальних контактів, спільного використання засобів для ін'єкційного вживання наркотиків. Це дає підстави вважати, що серед таких груп рівень інфікування може бути надзвичайно високим. За оцінками експертів кожна третя бездомна дитина ВІЛ позитивна, а 80 % мають шкірно-венеричні захворювання. За дослідженнями одеського Центру боротьби зі СНІДом, 40 % вуличних дітей – носії ВІЛ-інфекції і потребують термінового лікування.

У будь-якому разі можна дійти висновку, що неповнолітні з груп найвищого ризику сьогодні у центрі ВІЛ-епідемії в Україні, найбільш ураженої ВІЛ/СНІДом країни в Європі. Кількість зареєстрованих випадків за останні п'ять років зросла у 13 разів. Станом на грудень 2006 р. ВІЛ-інфікованими є 1,46 % дорослого населення, 80 % з них – молодь. Хоча головною причиною передачі інфекції є спільне використання голочок під час ін'єкцій наркотиками, проте зараз ВІЛ швидко поширюється серед молодого населення і через незахищені статеві стосунки. Досі вивченню поширеності ВІЛ серед вуличних дітей приділяється мало уваги, але ще менше уваги звертають на їх забезпечення і доступ до медичних та соціальних послуг.

В більшості бездомних дітей є сім'я. Але за оцінками експертів Державного інституту проблем сім'ї та молоді, лише 10 % батьків насправді докладають зусиль для розшуку дітей, що пішли з дому. Водночас наявність батьків досить ускладнює можливості для надання допомоги дітям, адже саме з цих причин їх неможливо, наприклад, влаштувати до фостерної сім'ї. Саме через стосунки з батьками діти змушені були залишити сім'ю: їх або били, або знущалися, або вдома не було що їсти. Кожна третя дитина вулиці мала досвід жорстокого поводження вдома з боку одного чи обох батьків та жила впроголодь. 20 % дітей неграмотні, решта значно відстає від своїх однолітків у розвитку та знаннях [5].

Надзвичайно поширеним серед дітей вулиці є вживання психоактивних речовин. Кожна друга дитина вживає алкоголь чи наркотики, чи інші психотропні речовини. За даними фахівців, що працюють з бездомними в м. Харкові, майже 100 % дітей мають досвід вживання наркотичних речовин. Серед дорослих бездомних таких лише 60 %. За даними іншого дослідження, 15,5 % підлітків, що живуть і працюють на вулиці, вживали наркотики ін'єкційно, 61 % з них протягом місяця перед опитуванням ділили інструмент для введення ін'єкцій з іншими особами. Найпоширенішими серед дітей вулиці є нюхання клею та вдихання різноманітних розчинників: більш ніж 16 % вживають їх регулярно, більше 11 % пробували неодноразово. На другому місці – препарати коноплі, димедрол і т. д. [6]. Причому, чим довше діти живуть на вулиці, тим вище у них рівень вживання наркотиків.

Результати дослідження свідчать, що майже третина підлітків (більшість із яких дівчата) мали досвід сексуальної експлуатації й насильства. Дівчата частіше, ніж хлопці, займалися сексом за їжу, гроші, наркотики або іншу винагороду. Серед цієї групи переважним видом сексу є гетеросексуальний, хоча деякі хлопці зазначали наявність гомосексуальних контактів із друзями або «клієнтами». Більшість респондентів віком від 15 до 19 практикують регулярні статеві контакти з частою зміною партнерів, при цьому рівень використання презервативів надзвичайно низький. Надавати сексуальні послуги безпритульні змушені, щоб заробити собі на життя, що перетворює їх на особливо вразливу групу [7].

Практично кожна друга дитина вулиці має досвід кримінальної діяльності, що становить значну частку в загальній кількості злочинів, яких в Україні реєструється щороку близько 15 тисяч, за офіційними даними. Діти вулиці постійно ризикують бути втягненими в злочинну діяльність дорослими. Таких випадків у 2009 році було за-

реєстровано 1 904, з них найбільше в Луганській, Дніпропетровській та Миколаївській областях, які є одними із тих, що потерпають від соціально-економічної кризи [8].

Спосіб життя у багатьох дітей вулиці досить схожий. Вони гуртуються біля вокзалів, базарів, займаючись жебрацтвом чи допомагаючи продавцям на базарі. Інколи вдаються до крадіжок та грабунку. Діти організовані в групи, які очолюють старші досвідчені хлопці (це може бути і доросла людина). Старший встановлює правила і керує групою. Йому ж, як правило, віддають «зароблене», яке витрачається насамперед на купівлю наркотиків, алкоголю, тютюну, а решта залишається на їжу. Ще одна важлива стаття видатків – це ігрові автомати та Інтернет в комп'ютерних клубах.

В Україні діє мережа соціальних служб та організацій, покликаних захищати інтереси та права дітей, розроблене досить розвинуте законодавство, яке регламентує різні сторони їх діяльності.

У 2005 році був прийнятий Закон про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей, який є основою для надання допомоги представникам із цієї групи дітей. Разом з тим, аналізуючи положення Закону, варто звернути увагу на необхідність більш чіткого визначення, тих, хто є безпритульними дітьми та вилучення із Закону положень, що абсолютно цинічні стосовно таких дітей. Йдеться про статтю Закону, яка містить твердження про те, «що безпритульні діти зобов'язані дотримуватися Конституції і законів України, шанувати традиції та звичаї народу» [1]. Очевидно, що вимагати цього від дітей, які перебувають на вулиці в нелюдських умовах та змушені боротися за виживання, яким держава мало чим змогла допомогти принаймні нереалістично [9].

Задля подолання дитячої безпритульності і недоглянутості, запобігання соціальному сирітству, створення умов для всебічного розвитку та виховання дітей Кабінет Міністрів України затвердив Програму подолання дитячої безпритульності та бездоглядності на 2006–2010 роки. У рамках цієї програми підтримано діяльність 90 притулків для дітей, багато державних та недержавних організацій, в тому числі і релігійних, які надають різні види підтримки та допомоги безпритульним дітям. Серед них найбільш відомі «Карітас», благодійна організація «Реабілітаційний центр соціальної адаптації, «Дорога додому» (Одеса), Центр соціально-психологічної реабілітації дітей Дарницького р-ну м. Києва, Центр соціально-профілактичної роботи з дітьми вулиці м. Чернівці та ін.

У 2009 році затверджено Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації

конвенції ООН Про права дитини» на період до 2016 року, складовою частиною якого є розділ «Запобігання соціальному сирітству, подолання бездоглядності та безпритульності серед дітей». Ця програма ставить завдання зменшити кількість бездоглядних та безпритульних дітей до 2010 року на 60 %, до 2012 року – на 75 %, до 2015 року – на 95 % [10].

Міністерство в справах сім'ї, молоді та спорту звітує, що у 2009 році роботу з сім'ями, дітьми та молоддю здійснювали 2901 спеціалізоване формування, а саме: 723 – служби соціальної підтримки сім'ї, 80 – служб «Телефон Довіри», 540 – мобільних консультаційних пунктів соціальної роботи в сільській та гірській місцевостях, віддалених районах міст, 217 – служб роботи з ін'єкційними споживачами наркотиків, 139 – студентських соціальних служб, 82 – інформаційно-ресурсних центри.

Однак щодо безпритульних дітей одним із основних заходів боротьби з безпритульністю є так звані профілактичні рейди, які проводяться спільно службами у справах дітей у взаємодії з підрозділами кримінальної міліції у справах дітей. Їх основні завдання: знайти та вилучити дітей, які сплять на вулиці та в інших не пристосованих для проживання місцях. Також діти «вилучаються з комп'ютерних клубів, ігрових залів, із сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, або перебування в яких загрожує життю та здоров'ю дітей» [9, 1]. У таких рейдах час від часу беруть участь посадовці чи представники місцевої адміністрації. Так, засобами масової інформації широко висвітлювалась участь мера м. Києва Л. Черновецького, який став учасником подібного рейду (відповідно до механізму проведення цього заходу його точніше варто називати облавою), в м. Києві.

Таких рейдів за даними Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту у першому півріччі 2009 року було здійснено 16 608 і під час цих рейдів було виявлено 11 945 дітей. При цьому Міністерство звітує про скорочення кількості дітей, затриманих під час їх проведення. Водночас із цих даних неможливо зрозуміти, яка саме частка «дітей вулиці».

Затримані в такий спосіб діти, як правило, потрапляють в притулки, центри соціально-психологічної реабілітації, також їх повертають в сім'ї, звідки останні у зв'язку з відсутністю необхідного догляду та виховання, знову втікають і повертаються на вулицю. Із загальної кількості дітей, виявлених під час рейдів, 20,4 % – влаштовано до притулків і центрів соціально-психологічної реабілітації дітей, 67,5 % – повернено в сім'ї, 4,1 % – повернено до інтернатних закладів, 8 % – влаштовано до закладів охорони здоров'я [8].

Заходи, до яких можуть вдаватися соціальні служби, здебільшого неефективні, позаяк не передбачають постійного контролю та ефективного покарання. Щороку за незадовільне виконання батьками своїх батьківських обов'язків службами у справах дітей попереджається про відповідальність більше 13 тисяч батьків, ініціюється притягнення до відповідальності більше 7 тисяч. Близько 700 кримінальних справ порушуються щороку щодо батьків за «злісне невиконання обов'язків догляду за дитиною», але можна припустити, що це лише незначна частина випадків. Адже в багатьох селах і віддалених населених пунктах взагалі немає жодного представника міліції чи відповідних державних служб, куди можна було б звернутися щодо подібних проблем [9, 2].

Зараз обговорюються зміни до закону про посилення відповідальності за сексуальні злочини. Але надзвичайно важко притягати до відповідальності осіб, які чинять сексуальне насильство над дітьми, оскільки діюча законодавча система стосовно виявлення таких випадків, процедура збору даних, проведення судових засідань і правового захисту дитини недосконала і дає можливість у більшості випадків насильникам уникати покарання.

Зараз в Україні досить активно обговорюється ідея створення служби омбудсмена в справах дітей та молоді, яка зможе ефективніше забезпечувати та контролювати дотримання прав дітей.

Міністерство в справах сім'ї, молоді та спорту повідомляє про початок роботи над формуванням «Єдиного електронного банку даних про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і сім'ї потенційних усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів», але це мало допоможе в роботі з бездомними дітьми. Сьогодні в Україні немає загальнонаціональної служби, яка б мала відповідний банк даних і розшукувала дітей. Відомий в країні недержавний проект «Служба розшуку дітей» телевізійної компанії «Магнолія-ТВ», яка займається розшуком дітей, але його ресурсів явно недостатньо, оскільки подібні служби необхідні в усіх регіонах України. Така служба вкрай потрібна, оскільки завдяки їй можна знаходити дітей та забирали їх з вулиці до того часу поки вони не стали «хронічними безпритульними», не засвоїли шкідливі звички та не завдали невилправної шкоди своєму здоров'ю.

Для того, щоб запобігти, аби діти, які є випускниками інтернатних закладів, не опинилися на вулиці, був ухвалений Закон України «Про житловий фонд соціального призначення». Відповідно до цього закону громадяни України, які потребують соціального захисту, мають право безоплатно отримати соціальне житло. Соціальні

гуртожитки для дітей-сиріт утворюються місцевими органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування.

За даними Державної соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді, нині в Україні діє 9 соціальних гуртожитків для дітей-сиріт, зокрема, по два – у Київській та Одеській, по одному – в Івано-Франківській, Кіровоградській, Сумській областях та АР Крим. Загалом там проживає трохи більше 500 мешканців, що становить лише незначне число тих, хто такого житла потребує.

Висновки

Таким чином, проблема дитячої безпритульності залишається дуже гострою в сучасному суспільстві і, як бачимо з наведених даних, залишатиметься такою і впродовж наступних років. Це пояснюється невідповідністю вживаних заходів державними органами для розв'язання цієї проблеми. Основними ж заходами є:

- недостатнє фінансування та брак технічних ресурсів в службах та закладах, що працюють з бездомними;
- відсутність необхідних зв'язків між судовими, правоохоронними та соціальними службами в справах дітей, які давали б змогу результативно проводити втручання та реінтеграцію дітей;
- низький рівень вуличної роботи, що є одним з основних і ефективних видів допомоги бездомним дітям;

1. Закон України «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей» від 2 червня 2005 року № 2623-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2623-15>. – Назва з екрана.
2. Красножон Т. В. Соціальне сирітство в Україні як соціально-педагогічне явище [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmv.gov.ua/divinfo.asp?id=216795>. – Назва з екрана.
3. Альтернативний доклад о выполнении факультативного протокола к Конвенции о правах ребенка по торговле детьми, детской проституции и детской порнографии. Подготовлен общественными организациями Украины. Первый доклад за октябрь 2006 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unicef.org/ukraine/ukr/AlternativeReportOPSCrus.doc>. – Назва з екрана.
4. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» потребує негайного вдосконалення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://umdp1.info/index.php?id=1225559648>. – Назва з екрана.
5. Борисов С. Участь детей улиц: клей, наркотики, СПИД? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cripo.com.ua/?sect_id=1&aid=29537. – Назва з екрана.

- нестача ресурсів та повноважень у соціальних працівників, покликаних вести справи дітей;
- байдужість членів громад до долі дітей, які виховуються в родинних, де батьки брутально порушують права дітей;
- недостатня увага роботі з громадою, її інформуванні та залученні до допомоги безпритульним дітям;
- брак підготовлених фахівців, зокрема вуличних-соціальних працівників, які були б наділені достатніми ресурсами та повноваженнями в своїй роботі;
- недосконалість та численні прогалини в законах, що не дають можливості притягнути до відповідальності винних у сексуальних злочинах, у залученні дітей до жебрацтва тощо;
- відсутність системи медичної допомоги доступної бездомним дітям та неможливість надавати їм лікування в державних медичних закладах без відповідних документів тощо.

Разом з тим наявність програми «Національний план дій щодо реалізації конвенції ООН Про права дитини» на період до 2016 року, де вперше не йдеться про соціальний захист безпритульних дітей, а ставиться завдання зменшити їх кількість, дає підстави вважати, що державні організації усвідомлюють масштаби проблеми та докладатимуть зусиль, орієнтуючись на апробовані в інших країнах, але інноваційні в Україні, підходи і методи подолання бездомності та безпритульності серед дітей та молоді.

6. Дослідницький протокол. Базове дослідження (2007–2008 рр.). Проект ЮНІСЕФ: «Профілактика ВІЛ серед підлітків груп ризику (ПІР) в Україні й Південно-Східній Європі». – Режим доступу: http://www.uisr.org.ua/img/upload/files/uisr/MARA_Report_ukr_25_05.pdf. – Назва з екрана.
7. Кабаченко Н. В. Законодавче регулювання державної політики щодо бездомності / Н. В. Кабаченко // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2008. – № 2. – С. 241–249.
8. Загальнодержавна програма «Національний план дій щодо реалізації конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/sport/control/uk/publish/article?art_id=102829&cat_id=71453
9. Довідковий матеріал Міністерства в справах сім'ї, молоді та спорту щодо забезпечення соціального захисту безпритульних дітей за результатами роботи у I півріччі 2009 року та окремих проблемних питань в частині забезпечення прав безпритульних дітей. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>. – Назва з екрана.
10. Інформаційні матеріали про роботу Державного департаменту з усиновлення та захисту прав дитини за 2008 рік. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>. – Назва з екрана.

N. Kabachenko

CHILDREN'S HOMELESSNESS IN UKRAINE

In the article reviews the problem of children's homelessness in Ukraine in historical context and modern period. The author describes fundamental descriptions and problems of children's homelessness. Also she analyses measures which Ukrainian government uses to reduce homelessness.